

Review

Vigo: Xerais. 2019. 338 pp.

ISBN 978-84-9121-467-0

CARBALLO, Xulio*Os pioneiros da
banda deseñada
galega 1971-1979*David Miranda-Barreiro
Bangor University

Se en 2005 Germán Hermida suxería que a banda deseñada galega (BDG) estaba ‘a punto de estourar’ (2007: 69), en 2020 poderíamos dicir que dita explosión xa tivo lugar. Malia as dificultades que aínda existen para publicar BD en galego, a creación de editoriais adicadas á BDG coma Demo Editorial, de premios apoiados por institucións públicas coma o Castelao, da escola de cómic O Garaxe Hermético dirixida por Kiko da Silva e, sobre todo, o éxito de autoras de envergadura e recoñecemento internacional coma Miguel Anxo Prado, Emma Ríos, David Rubín, Alberto Vázquez ou o mesmo da Silva, son mostra da consolidación do medio en Galicia.

Porén, dita consolidación non foi acompañada dunha atención académica e teórica en galego á altura, malia a xa abundante bibliografía existente no eido internacional, e non xa nas manidas referencias a estudos fundacionais coma os de William Eisner (1985 [2000]) e Scott McCloud (1993 [1994]), senón nas máis avanzadas e complexas teorizacións levadas a cabo, por exemplo nos estudos francófonos, por estudosas coma Jan Baetens, Thierry Groensteen, Ann Miller ou Laurence Grove. A estas referencias esenciais habería que sumar o máis recente despegue dos ‘Comics Studies’ no ámbito dos Hispanic Studies, tanto no Reino Unido coma nos Estados Unidos, onde o medio comezou tamén a facer parte do currículo universitario, contando mesmo con programas de máster adicados ao cómic coma o da Universidade de Dundee en Escocia.

Pola contra, o achegamento teórico e académico ao cómic nos Estudos Galegos está aínda nos seus comezos, o que dá aínda máis valor ao primeiro libro de Xulio Carballo, *Os pioneiros da banda deseñada galega 1971-1979* (2019). Se ben non é esta a primeira publicación sobre BDG cun enfoque académico (habería que mencionar aquí o traballo pioneiro de Agustín Fernández Paz (1984) e diversos artigos en revistas culturais e académicas), si é a máis completa e ambiciosa polo de agora. A obra de Carballo é tamén indicación de que o medio está comezando a recibir unha maior atención

CARBALLO, Xulio
*Os pioneiros da banda
deseñada galega 1971-1979*
David Miranda-Barreiro

no mundo universitario galego, posto que parte do seu xa importante traballo de doutoramento ‘Para unha historia da Banda Deseñada Galega: A narración a través da linguaxe gráfico-textual’ (UDC 2015).

Carballo erixiuse recentemente nun importante divulgador da BDG, grazas ás recensións publicadas no xornal *Sermos Galiza*, e pola súa tarefa de comisario da excelente exposición ‘BDG70. A revolta do cómic galego’ (2017), dirixida por Manel Cráneo. O espectacular volume de mesmo título publicado por Demo, que recolle as obras expostas, é de feito o complemento ideal para a lectura de *Os pioneiros da banda deseñada galega*, posto que segue a mesma temática e abrangue o mesmo período histórico: o desenvolvemento dunha BDG de pleno dereito na década dos setenta, no contexto dun réxime ditatorial, que pese a estar xa na súa fase final, mantiña un alto grao de represión. Como sinala Carballo, o antiautoritarismo e as iniciativas para a creación dunha arte popular galega son eixos fundamentais do momento orixinario da BDG, con Reimundo Patiño, Xaquín Marín e os compoñentes do Grupo de Cómic do Castro á cabeza.

Mais antes de chegar a este punto, o libro comeza cun capítulo adicado a cuestións terminolóxicas, que explica as escollas de termos como ‘banda deseñada’, ‘cadriños’ ou ‘prancha’. Esta maneira de arrincar o traballo é síntoma inequívoco do moito que queda por facer no desenvolvemento do estudo académico do medio en galego e, ao mesmo tempo, tamén un paso adiante para consolidar as súas bases. Bótase en falta, con todo, e no libro en conxunto, a referencia e uso do aparato teórico mencionado anteriormente nesta recensión. Será tamén crucial para o desenvolvemento do estudo dos cómics en galego facer a viaxe inversa: non só levar as devanditas teorías aos estudos feitos sobre a BDG senón tamén que a BDG pase a formar parte dos estudos internacionais do cómic.

O capítulo inicial remata cunha referencia aos ‘Precedentes da banda deseñada galega’, un episodio relevante da BDG, con pioneiros coma Castelao, Manuel Torres ou Álvaro Cebreiro, que xa antes da guerra civil comezaban a desenvolver a conxunción de texto e imaxe para contar pequenas historias gráficas en forma de *comic strip*. Esta época de antecedentes orixinarios foi tamén obxecto dunha exposición en 2012 comisariada por Rosario Crespo (‘Orixes do cómic en Galicia’), e merecería así mesmo algún tipo de publicación.

Mais este non é o tema do libro de Xulio Carballo, que se centra na década na que unha serie de artistas reconectan co traballo pioneiro que fora tronzado pola guerra e a ditadura, para por fin crear unha arte en cómic (*comics art*, aínda nos falla a terminoloxía) propiamente galega, en reacción ao uso do medio por parte do franquismo e a hexemonía da editorial Bruguera. Os tres primeiros capítulos do libro son os máis logrados, e estudan de maneira pormenorizada o traballo fundacional de Reimundo Patiño, Xaquín Marín e o Grupo de Cómic do Castro. O libro segue un enfoque historicista e presta atención aos diversos grupos e iniciativas, publicacións, exposicións, etc. que apareceron nestes anos e conforman o xermolo da BDG. É polo tanto a primeira historia da nosa banda deseñada (ou polo menos a mellor documentada), un traballo fundacional e moi necesario para o desenvolvemento do estudo do medio en Galicia. Mais o libro non se detén só na historia, senón que ofrece así mesmo unha completa análise de moitas das obras mencionadas, coma ‘O emigrante’, ‘O home que falaba vegliota’, ‘2 viaxes’ e unha enorme cantidade de bandas deseñadas que van a miúdo acompañadas de exemplos gráficos, un gran acerto do libro tendo en conta o medio tratado.

CARBALLO, Xulio
*Os pioneiros da banda
deseñada galega 1971-1979*
David Miranda-Barreiro

O cuarto capítulo é o máis extenso, e recolle co mesmo nivel de detalle e análise a publicación de BDG nos medios de comunicación. É sen dúbida unha achega necesaria, dada a relación entre o cómic e os *mass media* desde as súas orixes, como se indica no comezo desta sección do libro. Mais pola súa desproporcionada extensión, comparada cos outros capítulos do libro, dá a sensación de que podería ter sido un estudo separado en si mesmo, e se cadra podería terse resumido nesta obra. Dito isto, o nivel de detalle é encomiable, e sen dúbida de moito interese e utilidade para os estudosos da BDG.

En contraste, o quinto capítulo adica só unas páxinas á banda deseñada histórica. Malia a falta de equilibrio, en termos de extensión, o capítulo deixa apuntamentos interesantes sobre o comezo dun xénero que, como Carballo indica, colleu impulso nos anos 80, fóra xa do período histórico no que se centra o libro.

O estudo remata coa análise dun aspecto que está a tomar especial relevancia nos últimos anos, o da intermedialidade, neste caso entre a BDG e outras formas de expresión artística coma o teatro, o gravado e a fotografía. Unha excelente maneira de pechar o estudo antes de ofrecer unha breve conclusión que resume os eixos principais da BDG neste período, desde a experimentación, antiautoritarismo e compromiso social e político, ata o seu carácter grupal e pioneiro, e a boa acollida recibida polo medio no campo cultural galego.

Os pioneiros da banda deseñada galega 1971-1979 é un libro moi necesario, ao igual que o traballo de estudo e divulgación da BDG que está a facer o seu autor, Xulio Carballo. É sen dúbida unha obra que consolida as bases do estudo do medio en Galicia e en galego, e polo tanto de grande interese para estudosos e afeccionadas á banda deseñada galega.

Obras citadas

CARBALLO DOPICO, Xulio, 2015. 'Para unha historia da Banda Deseñada Galega: A narración a través da linguaxe gráfico-textual'. Tese de Doutoramento (Universidade da Coruña).

EISNER, Will, 2000. *Comics and Sequential Art* (Tamarac: Poorhouse Press).

FERNÁNDEZ PAZ, Agustín, 1984. *Para lermos cómics* (Santiago de Compostela: Xunta de Galicia).

HERMIDA, Germán, 2007. 'BD 2005: Apuntamentos e dirección', *Boletín Galego de Literatura* 35: 61–71.

MCCLLOUD, Scott, 1994. *Understanding comics. The invisible art* (New York: HarperCollins Publishers).

VVAA, 2017. *BDG70. A revolta do cómic galego* (A Coruña: Universidade da Coruña-Servizo de Publicacións).